

CCC

Kulturni kapital šteje
Cultural Capital Counts

Strategija kulturnih
virov za trajnostni
razvoj regij
Metodologija CCC

www.culturalcapitalcounts.eu

CENTRAL
EUROPE

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL
DEVELOPMENT FUND

This project is implemented through
the CENTRAL EUROPE Programme
co-financed by the ERDF.

ŽELIMO IZPOSTAVITI SPRETNOSTI IN ZNANJA, NA KATERA SMO LAHKO PONOSNI IN KI DAJEJO NAŠI REGIJI EDINSTVENOST.

Projekt je podprt v okviru programa Srednja Evropa, ki ga sofinancira Evropski sklad za regionalni razvoj. /The project is implemented through the Central Europe programme co-financed by the ERDF funds. Vsebina publikacije ne odraža uradnega stališča Evropske Unije. /Content does not reflect the official position of the European Union. Za vsebino je odgovoren izključno avtor Lokalna turistična organizacija Bovec. /The responsibility for the content of this publication belongs to the author Lokalna turistična organizacije Bovec.

This project is implemented through the CENTRAL EUROPE Programme co-financed by the ERDF.

KAZALO VSEBINE

1.	Uvod	5
1.1	Predstavitve priročnika	5
1.2	O projektu CCC	5
1.3	Projektne aktivnosti	5
1.4	Trajnostni razvoj in nesnovna kulturna dediščina	6
2.	Kaj je nesnovna kulturna dediščina	7
2.1	Viri nesnovne kulturne dediščine	7
2.2	Glavne kategorije nesnovne kulturne dediščine	7
2.3	Klasifikacija nesnovne kulturne dediščine	8
2.4	Primeri uporabe nesnovne kulturne dediščine pri razvoju	8
3.	Pet korakov valorizacije nesnovne kulturne dediščine – metodologija CCC	9
3.1	Identifikacija – odkrivanje nesnovne kulturne dediščine ter ozaveščanje javnosti	10
3.1.1	Metode identifikacije	10
3.1.2	Določitev potenciala identificiranih elementov nesnovne kulturne dediščine	11
3.2	Oblikovanje vizije, izbor prioritet in strategije pristopa	13
3.2.1	Cilji valorizacije	13
3.2.2	Vizije in njihov vpliv	13
3.2.3	Kako razviti vizijo	14
3.3	Planiranje aktivnosti in razvoj vizije	15
3.3.1	Pristop in ključni igralci	15
3.3.2	Osnovno načrtovanje	17
3.3.3	Vloge in podpora	19
3.4	Implementacija valorizacije	20
3.4.1	Osnovni koraki izvedbe	20
3.4.2	Komunikacijske strategije pri izvedbi	20
3.4.3	Upravljanje znanja v zvezi z nesnovno kulturno dediščino	21
3.4.4	Dopolnjevanje izvedbenega načrta	21
3.5	Odgovornost, ekonomska stabilnost in koristi	23
3.5.1	Pričakovani rezultati	23
3.5.2	Predpogoji	23
3.5.3	Konkretna izvedba in stabilnost	24
4.	Regionalno podprta in trajnostno vodena dolgoročna celostna vizija regije	25
4.1	Potencial nesnovne kulturne dediščine kot vira trajnostnega regionalnega razvoja	25
4.2	Dolgoročna celostna vizija trajnostnega regionalnega razvoja	26
4.3	Ustvarjanje regionalne vizije na regionalni ravni	26
4.4	Regionalna blagovna znamka in sodelovanje	26

Dediščina in Unesco

KONVENCIJA UNESCA IZ LETA 2003 JE BILA, POLEG OMEMBE POMEMBNOСТИ NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE, KOT TEMELJNEGA VODILA RAZNOLIKOSTI KULTURNIH IDENTITET, PRELOMNA Z IZJAVO O EKONOMSKEM POTENCIALU DEDIŠČINE.

1. UVOD

1.1 PREDSTAVITEV PRIROČNIKA

Knjižica, ki je pred vami, je povzetek priročnika o Strategiji za trajnostni razvoj regij, ki je nastal v okviru projekta Kulturni kapital šteje, vrednotenje nesnovne kulturne dediščine (Cultural Capital Counts – CCC). Namenjen je informiranju in usmerjanju za vsakogar, ki bi se rad ukvarjal z ohranjanjem, revitalizacijo in razvojem regij. Priročnik lahko z opisom metod in orodji pomaga politikom, zainteresiranimi stranem in podjetnikom, da čimbolj izkoristijo kulturne vire svoje območja, s čimer bodo prispevali k večji privlačnosti in konkurenčnosti regij.

Globalizacija je prinesla nove izzive za ruralna območja. Za zagotovitev dolgoročnega preživetja teh območij potrebujejo lokalne in regionalne oblasti, regionalne razvojne agencije in drugi vpleteni inovativne ekonomske strategije, kot je strategija CCC, ki se svojo fleksibilno, prilagodljivo metodologijo, lahko sooči s specifičnimi pogoji in izzivi regije.

Priročnik je razdeljen na tri dele. Prvo poglavje govori o nesnovni kulturni dediščini. V drugem poglavju so opisni koraki valorizacije nesnovne kulturne dediščine, na koncu vsakega koraka pa je opisan tudi primer dobre prakse, ki se je v okviru projekta CCC izvedel na Bovškem. Tretje poglavje je posvečeno dolgoročni regionalni trajnostni viziji. Več o tej temi si lahko preberete v priročniku »*Cultural Resources Strategy for Sustainable Regional Development (The CCC Method)*«, kjer so navedeni tudi primeri dobre prakse ostalih partnerjev in ostali viri.

1.2 O PROJEKTU CCC

Konvencija Unesca iz leta 2003 je bila, poleg omembe pomembnosti nesnovne kulturne dediščine, kot temeljnega vodila raznolikosti kulturnih identitet, prelomna z izjavo o ekonomskem potencialu dediščine kot jamstvo za trajnostni razvoj. Regionalni razvoj, ki temelji na nesnovni dediščini, odpira nove priložnosti za razvoj podjetništva in inovacij ter občutno izboljšuje kakovost življenja, saj izhaja iz ljudi in njihovih potencialov. Na takšen način nesnovna dediščina pomembno prispeva k večji privlačnosti in konkurenčnosti posameznih regij ter krepi gospodarstvo in izboljšuje kakovost življenja.

Cultural Capital Counts je ime projekta, ki povezuje 10 evropskih regij iz šestih držav. Skupni cilj je omogočiti pozitiven razvoj regij z osredotočanjem

na nesnovne kulturne vire kot so tradicija, tehnična znanja, šege in navade ter različni talenti. Tri leta (2011 – 2014) so regije sodelovale pri uporabi njihove nesnovne kulturne dediščine za pozitiven nadaljnji razvoj.

Zakaj je osredotočenje na nesnovno kulturno dediščino pomembno? Živimo v delu sveta, kjer imajo ljudje toliko materialnega bogastva kot še nikoli doslej. Kljub temu pa so tudi nezadovoljni kot še nikoli prej. S projektom Cultural Capital Count želimo biti pozorni, ne na materialno bogastvo, temveč na ljudi in njihovo kulturo, ki je danes pogosto zanemarjena. Želimo, da bi se ljudje zavedali, na kaj so lahko ponosni – na njihov izvor in njihove posebne tradicije, spretnosti in znanja, ki dajejo regiji edinstvenost.

CILJI PROJEKTA SO:

- Prepričani smo, da osredotočenost na posamezne edinstvenosti regije prinese večjo privlačnost za prebivalce, obiskovalce in podjetnike. Večina ljudi, ki živi na območjih, kjer poteka projekt, se ne zaveda posebnosti njihove nesnovne dediščine. S projektom se želi prebivalce osvestiti o edinstvenostih regije ter okrepiti njihov odnos do domačega okolja, pokrajine in kulture.

- Z razvojem strategije, ki temelji na nesnovnih kulturnih virih, bomo omogočili trajnostni regionalni razvoj, da bi povečali konkurenčnost regij.

- Tudi posamezna podjetja se bodo lahko bolj osredotočila na nesnovno kulturno dediščino njihovih regij, kar jim bo pomagalo, da razvijejo svoje edinstvene predloge za prodajo. Skupaj bomo "dušo" regije povezali z regionalnim gospodarstvom.

Koncept CCC razširja ekonomsko teorijo v praktični pristop z namenom doseganja trajnostne ekonomske dinamike z upoštevanjem regionalnih naravnih virov. S konceptom CCC je trajnostna rast gospodarstva rezultat ekološke upravičenosti, socialne kohezije in kulturnega razvoja. Začetna točka strategije CCC je valorizacija nematerialnih kulturnih potencialov. Strategija daje regijam, ki imajo manj materialnih virov, novo perspektivo z identifikacijo in spodbujanjem njenih specifičnih prednosti.

1.3 PROJEKTNE AKTIVNOSTI

1. Identifikacija nesnovne kulturne dediščine

Tema o nesnovni kulturni dediščini je precej nova in večina regij se ne zaveda njenega pomena, zato je bil prvi korak v projektu identifikacija tovrstne dediščine. Med drugim smo na terenu **intervjuvali** ljudi,

ki imajo znanje o nesnovni dediščini ali pa so nosilci le-te. Poleg tega smo, s pomočjo vzajemnega **“obiska strokovnjaka”** med partnerji, dodali zunanji vidik na včasih spregledano dediščino. Rezultati intervjujev in strokovnih obiskov so povzeti v **brošuri**, ki bo prikazovala regionalno nesnovno kulturno dediščino. Organiziran je bil **mednarodni sejem**, kjer so ljudje imeli možnost videti in sodelovati pri ustvarjanju tradicionalnih obrti ter veččin njihovih regij. Nazadnje je bil izdan **priručnik** o uporabljenih metodah, izkušnjah in primerih dobre prakse, pridobljenih v raziskavah. Ta priručnik bo v pomoč pri nadaljnjem raziskovanju nesnovne kulturne dediščine.

2. Razvoj skupnih metod in orodij

Prvi korak v projektu je bil raziskava že obstoječih pristopov, metod in orodij v zvezi s kapitalizacijo kulturnih virov. Na mednarodni delavnici smo s strokovnjaki partnerjev razpravljali o rezultatih te raziskave. Ta razprava je pripeljala do transnacionalnega medsebojnega bogatenja, v smislu spoznavanja različnih pristopov, razvijanja nove metode in orodij za kapitalizacijo nesnovne kulturne dediščine.

3. Izvajanje in preizkušanje novih metod

Najprej je bil vzpostavljen nadzorni sistem za spremljanje izvajanja metod in orodij. Sistem se lahko prenese tudi na druge regije po koncu projekta. Na **delavnicah** s politiki in regionalnimi zainteresiranimi skupinami ter na **izobraževanjih** s podjetniki in društvi je bil dan poudarek na uporabi metod in orodij pri njihovem delu za doseganje boljših rezultatov pri razvoju podjetij, občin in regij. Zainteresirani sodelujoči so bili povabljeni k nadaljnjemu razvoju svoje ideje v **pilotne ukrepe**. Na mednarodni delavnici je bilo potrebno primerjati izkušnje in spoznanja ter povzeti določene primere dobrih praks. Z evalvacijskim poročilom smo analizirali ugotovitve transnacionalne delavnice. To poročilo je bilo podlaga za strategijo za trajnostni regionalni razvoj, ki temelji na nesnovnih kulturnih virih, za povečanje konkurenčnosti srednjeevropskih regij.

4. Razvoj Strategije trajnostni razvoj regij

Zadnji korak v projektu je bil povzetek pridobljenega znanja skozi projektne aktivnosti v **Strategiji za trajnostni razvoj regij**, ki se bo izvajala v regionalnih politikah in procesih odločanja v sodelujočih regijah. Ta strategija vključuje revidirane metode in orodja, pa tudi najboljše primere iz prakse. Izvajanje strategije bo spodbujalo razvoj, ki temelji na nesnovnih kulturnih

virih za povečanje konkurenčnosti sodelujočih regij, krepilo bo regionalno identiteto, nesnovno kulturno dediščino ter spodbujalo trajnostni in celovit družbeni in gospodarski razvoj.

1.4 TRAJNOSTNI RAZVOJ IN NESNOVNA KULTURNA DEDIŠČINA

Nesnovna kulturna dediščina je vodilna sila kulturne raznolikosti in garancija za trajnostni razvoj (UNESCO, 2003). Materialni output (proizvodi in storitve) nesnovne kulturne dediščine lahko prispeva k ekonomskemu razvoju. Razmerje med kulturno dediščino in trajnostnim razvojem se kaže v dveh smereh:

- na eni strani kulturna dediščina prispeva k razvoju kot del gospodarstva (obrta, turizem, kulturni sektor),
- na drugi strani pa politična prepoznavnost pomembnosti kulturne dediščine na vseh ravneh javnega življenja (izobraževanje, ekonomija, znanost) pospešuje trajnostni razvoj.

S tem, ko postane kulturna dediščina del lokalne identitete, je zagotovljena njena trajnost. Če je to dobro prepoznano, potem lahko pričakujemo dinamičen, pozitiven razvoj kulturnih virov in ekonomske blaginje, hkrati pa zmanjšujemo ekološki vpliv. To prispeva k dvigu kvalitete življenja, večjemu lokalnemu dohodku, večji prilagodljivosti, aktivni in vitalni lokalni skupnosti ter boljšim pogojem za razvoj podjetništva.

Razvojni načrt za ekonomski razvoj, ki temelji na nesnovni kulturni dediščini, zahteva koordinacijo dveh stvari, in sicer neprofitnih in profitnih tržnih ciljev, izvedenih skupaj. To pomeni, da mora biti prodaja lokalnih izdelkov in zagotavljanje trajnostnih storitev v interakciji z regionalnimi kulturnimi procesi. Nesnovna kulturna dediščina mora postati vir inspiracije za razvoj novih ekonomskih panog.

Cilji ukvarjanja z nesnovno kulturno dediščino so: krepitev regionalne identitete, zvišanje kvalitete življenja in povečanje privlačnosti in konkurenčnosti regij.

2. KAJ JE NESNOVNA KULTURNA DEDIŠČINA

Nesnovna kulturna dediščina, ki je tesno povezana z izrazi kot so tradicija, navade, znanja in spretnosti, je del vsakdana ljudi po vsem svetu. Dandanes vse več narodov spoznava pomembnost nematerialnega bogastva dediščine, ki jo le-ta predstavlja v trajnostnem razvoju. Vendar pa nesnovna kulturna dediščina lahko prispeva k razvoju le, če obstaja interes za to dediščino. Nesnovna kulturna dediščina je odvisna od ljudi, ker preneha obstajati v trenutku, ko ni več zanimanja za tradicijo.

Kulturna dediščina niso samo spomeniki in zbirke starih predmetov, ampak vključuje tudi tradicije oziroma živo izražanje, podedovano od naših prednikov in posredovano na potomce v obliki ustnega izročila, iger, družbenih praks, ritualov, festivalov ter znanja, spretnosti in tradicionalnih obrti.

Medtem ko je nematerialna kulturna dediščina krhka, neoprejemljiva, je hkrati tudi pomemben faktor pri ohranjanju kulturne različnosti v procesu globalizacije. Pomembnost nesnovne kulturne dediščine je v bogastvu znanja in spretnosti, ki se prenašajo iz generacije v generacijo, je osnova za vse materialne dobrin in predmete, ki so produkti človeškega uma (izumi, inovacije).

Nesnovna kulturna dediščina je tradicionalna, sodobna in živa hkrati, kar pomeni, da predstavlja tako podedovane tradicije iz preteklosti kot tudi sodobne ruralne in urbane prakse, v katerih sodelujejo različne skupine. Izrazi nesnovne kulturne dediščine so prehajali iz generacije v generacijo, razvili so se v odgovor na njihovo okolje in prispevali k občutku identitete in pripadnosti skupnosti, zagotovili so povezavo z našo preteklostjo skozi sedanost in v našo prihodnost.

Nesnovna kulturna dediščina prispeva k socialni koheziji, povečanju občutka pripadnosti in odgovornosti, ki pomaga posameznikom, da se počutijo kot del skupnosti in del družbe. Elementi nesnovne kulturne dediščine so bogastvo dediščine lahko le takrat, ko so kot taki prepoznani v skupnostih, skupinah ali posameznikih, ki jo ustvarjajo, ohranjajo, posredujejo in cenijo. So del vsakdana, so naše korenine in potencial za našo prihodnost.

NESNOVNA KULTURNA DEDIŠČINA SO PRAKSE, KULTURA, IZRAZI, ZNANJA, SPRETNOSTI IN VEŠČINE, JE IDENTITETA KRAJA

Varovanje žive dediščine pomeni zagotavljanje, da nesnovna dediščina ostane aktivni del življenja za današnje generacije, ki jo bodo lahko predale naprej. Pobude za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine lahko vključujejo identifikacijo in dokumentiranje dediščine, raziskave, ohranjanje, promocijo, izboljšave in prenos, predvsem skozi formalno in neformalno izobraževanje. Ohranjanje nesnovne kulturne dediščine je prav tako pomemben vir ekonomskega razvoja.

Po Unescovi Konvenciji nesnovna kulturna dediščina pomeni prakse, predstavitve, izraze, znanja, veščine in z njimi povezana orodja, predmete, izdelke in kulturne prostore, ki jih skupnosti, skupine in včasih posamezniki prepoznajo kot del svoje kulturne dediščine. Skupnosti in skupine nesnovno kulturno dediščino, preneseno iz roda v rod, nenehno poustvarjajo kot odziv na svoje okolje, naravo in zgodovino. Razvija jim občutek identitete in kontinuitete, kar tudi podpira spoštovanje kulturne raznovrstnosti in človeške ustvarjalnosti. Konvencija omenja tudi, da bo upoštevana edino tista nesnovna dediščina, ki bo v skladu s splošno sprejetimi mednarodnimi načeli človekovih pravic, kakor tudi vzajemnega spoštovanja med skupnostmi, skupinami ali posamezniki in trajnostnega razvoja.

2.1 VIRI NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE

Viri nesnovne kulturne dediščine so:

- tradicija in mentaliteta,
- potenciali, sposobnosti in znanja ljudi,
- praktično znanje, strokovnost in izkušnje,
- kulturne prireditve,
- umetniška dela in kreativnost,
- kultura življenja, podedovane vrednote
- aktivne socialne mreže.

2.2 GLAVNE KATEGORIJE NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE

Dediščina deli nesnovno kulturno dediščino na pet glavnih kategorij, in sicer:

1. Ustno izročilo in izrazi, vključno z jezikom kot nosilcem nesnovne kulturne dediščine

Sem spadajo izrazi, reki, bajke, legende, ki predstavljajo material, iz katerega razvijemo produkte in storitve, kot so: knjige, gledališke predstave, naravne poti,

pripovedovanje zgodb. Ti produkti in storitve povečujejo splošno znanje o lokalnem in naravnem okolju. Ustno izročilo lahko lokalnemu prebivalstvu da občutek pripadnosti in prispeva k utrjevanju skupne identitete.

2. Uprizoritvena umetnost

Uprizoritvene umetnosti so tipične za določeno regijo (ples, glasba, pesmi) in so zanimive za vse generacije. Te tradicije lahko postanejo priložnosti dejavnosti (folklorne skupine) ter pripeljejo do dialoga in debate, kar lahko izboljša socialno povezanost med lokalnim prebivalstvom določene regije.

3. Družbene prakse, rituali in praznovanja

Te lahko spodbudijo celoten storitveni sektor v regiji in krepijo solidarnost v družbi. Na lokalnih sejnih so širšemu občinstvu predstavljeni lokalni produkti in storitve, ki promovirajo lokalno tradicijo in krepijo regionalni trg. Ekonomski učinek priteka neposredno v regijo in zmanjša potrebo po izvozu izdelkov iz regije in po posrednikih. Družbene prakse zahtevajo aktivno sodelovanje lokalne skupnosti, kar krepi medsebojno razumevanje.

4. Znanja in prakse o naravi in svetu

Znanja o naravi in okolju pomagajo ohraniti biološko raznovrstnost. Sektorji regionalnega kmetijstva ali storitve varovanja okolja lahko zagotovijo zaposlitvene možnosti mlajšim generacijam in tako upočasnijo in zmanjšajo odseljavanje iz odročnih regij. V luči sodobnih trendov, kakršno je urbano (mestno) vrtnarjenje, lahko tradicionalno znanje prispeva k boljšemu dialogu med urbanim in ruralnim okoljem. Znanje, povezano s hrano, lahko prispeva k visoki kvaliteti v gastronomiji in k večjemu dohodku lokalnih pridelovalcev.

5. Tradicionalna gospodarska znanja in spretnosti

Lokalne produkte lahko prodajamo na regionalnih in drugih trgih, sejmih in trgovinah. To prinaša možnosti za lokalne podjetnike, da se lahko s tem preživljajo. Prenos znanja na mlajše generacije predstavlja most med generacijami ter uči otroke in mlade ljudi osnovnih spretnosti, pa tudi uporabo zdrave pameti. Tradicionalne obrti uporabljajo lokalne materiale in so proizvedene v majhnih količinah, kar navsezadnje prispeva k ohranjanju naravnih virov.

2.3 KLASIFIKACIJA NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE

Katalogizacija nesnovne kulturne dediščine lahko zagotovi osnove za številne ugodnosti regije, kot so:

- **socialna integracija:** spodbuja lokalno skupnost, da se identificira s svojo dediščino in omogoča članom, da

pridobijo občutek identitete in odgovor na vprašanje, kdo so;

- **oblikovanje družbe:** vzpostavitev sodelovanja med lokalnimi vladami, nevladnimi organizacijami, prostovoljci in prebivalci, ki oblikujejo nove priložnosti za uvajanje sprememb in povečajo občutek odgovornosti za lokalne dogodke, prireditve;

- **oblikovanje mreže kontaktov:** nesnovna kulturna dediščina je lahko osnova za oblikovanje mreže kontaktov, ki so uporabni v novih podjetjih, kjer lahko partnerji promovirajo drug drugega in sodelujejo v skupnih projektih;

- **kreiranje novih delovnih mest:** kulturna dediščina lahko prispeva k razvoju gospodarstva regije. Razvoj različnih gospodarskih panog pa lahko prispeva k večjemu številu delovnih mest v regiji;

- **povečanje privlačnosti regije v turizmu in novih investicijah:** unikatne kulturne vrednote lahko spodbudijo podjetnike za investiranje in prispevajo k večji podjetnosti v regiji;

- **pospeševanje trajnostnega socialno-ekonomskega razvoja:** kulturno bogastvo v regiji lahko vpliva na razvoj infrastrukture (šole, parki, bazeni, muzeji, kino), ki je pomembna pri odločitvah ljudi, kje bodo živeli in delali.

2.4 PRIMERI UPORABE NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE PRI RAZVOJU

Valorizacija nesnovne kulturne dediščine prispeva k ekonomskemu razvoju regije. Za nove produkte in storitve, ki temeljijo na nesnovni kulturni dediščini, skoraj ni omejitev. Spodaj so naštet nekateri primeri uporabe nesnovne kulturne dediščine pri razvoju.

1. Gozdarska podjetja lahko uporabijo tradicionalna znanja o naravi kot osnove za razvoj storitev v okoljevarstvu in ponovne kulture okolja. Zgodovinsko znanje in poznavanje značilnosti ekosistema lahko pomaga pri regulaciji vodnih virov in ohranjanju gozdov.

2. Kuharski mojstri – šefi lahko uporabijo tradicionalne recepte za kreiranje prepoznavne regionalne kulinarike (na primer »slow food«, ki promovira zavestno, zdravo prehranjevanje, temelječo na lokalni prehrani kot nasprotje globalnemu »fast food-u«).

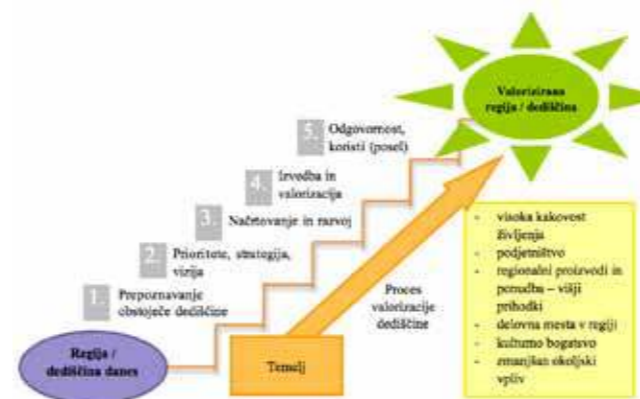
3. Tradicionalne metode gradnje hiš z uporabo lokalnih virov lahko spodbudijo trajnostno arhitekturo in oblikovanje.

4. Tradicionalne tehnike pletenja in šivanja lahko navdihnejo mlade oblikovalce za kreiranje najnovejše mode.

METODOLOGIJA JE ORODJE, KI PODPIRA PRILOŽNOST ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ EVROPSKIH REGIJ, KI TEMELJI NA SODELOVANJU S KULTURO, GOSPODARSTVOM IN SOCIALNIMI VIDIKI.

3. PET KORAKOV VALORIZACIJE NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE

Slika 1.: Pet korakov valorizacije

Metodologija CCC zajema več različnih orodij, baziranih na prepoznavanje, vrednotenje in kapitalizacijo kulturnih virov posameznega območja, osnovanih na nesnovni kulturni dediščini (šege in navade, praktično in tehnično znanje, tradicionalne obrti, socialni kapital) za krepitev regionalne identitete in izboljšanje kakovosti življenja ter povečanje privlačnosti in konkurenčnosti regij. Na podlagi povezave kulturne dediščine s socialnimi in gospodarskimi vidiki regionalnega razvoja metodologija CCC ponuja znanja, potrebna za inovativno kapitalizacijo kulturnih virov, tudi v povezavi s spodbujanjem podjetniškega duha, investicij in inovacij. Metodologija je orodje, ki podpira priložnost za trajnostni razvoj evropskih regij, ki temelji na sodelovanju s kulturo, gospodarstvom in socialnimi vidiki. Valorizacija nesnovne kulturne dediščine ima pozitivne učinke na:

- regionalno identiteto,
- dvig samozavesti prebivalcev,
- individualno odgovornost,
- kvaliteto življenja,
- privlačnost regije,
- unikatno prodajno ponudbo,
- podjetništvo,
- inovacije,
- regionalno konkurenčnost,
- spoštovanje narave,
- ekološke olajšave,
- kulturni razvoj.

Valorizacija identificiranih elementov nesnovne kulturne dediščine na eni strani prinaša **višjo dodano vrednost proizvodom in storitvam**, na drugi strani pa ustvarja oprijemljive rezultate:

- **povečanje blaginje regije,**
- **zmanjšanje brezposelnosti ljudi,**
- **povečanje osebne blaginje,**
- **povečanje zavedanja o nesnovni kulturni dediščini.**

V nadaljevanju so predstavljeni koraki od identifikacije do valorizacije nesnovne kulturne dediščine, ki so del **metodologije CCC**, ki so ključni za razumevanje procesa in za doseganje zelenih rezultatov:

1. Identifikacija – odkrivanje in izbor nesnovne kulturne dediščine ter ozaveščanje javnosti
2. Oblikovanje vizije, izbor prioritet in strategije
3. Planiranje aktivnosti in razvoj vizije
4. Implementacija valorizacije
5. Odgovornost, ekonomska stabilnost in koristi

3.1 IDENTIFIKACIJA – ODKRIVANJE IN IZBOR NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE TER OZAVE- ŠČANJE JAVNOSTI

Za identifikacijo kulturnih virov je nujno ponovno pregledati nesnovno kulturno dediščino regije z različnih strani. Prenos kulturnih praks iz generacije v generacijo je ključni element koncepta nesnovne kulturne dediščine, ki lahko poteka formalno (muzeji, kronike) in neformalno (znotraj družine, manjših družbenih skupin). Elementi nesnovne kulturne dediščine se pojavljajo v naslednjih oblikah:

- talenti,
- spretnosti, veščine,
- izkušnje in znanja,
- prakse,
- aktivne družbene skupine.

Glavni akterji pri identifikaciji nesnovne kulturne dediščine v regiji so:

- **akademske, znanstveno-raziskovalne in kulturne ustanove,**
- **nevladne organizacije,**
- **zasebni raziskovalci,**
- **regionalne razvojne agencije,**
- **regionalni in lokalni politiki**
- **muzeji, arhivi**
- **nosilci dediščine.**

Čeprav nima vsaka regija širokega izbora elementov nesnovne kulture, pa ima vsaka regija svojo unikatno dediščino. Elementi dediščine niso vedno zelo očitni, zato se včasih lokalne skupnosti sploh ne zavedajo njihovega obstoja in jih posledično tudi ne uporabljajo v svojem razvoju. Zaradi tega je identifikacija in evalvacija kulturnih virov v regiji zelo pomembna.

3.1.1 Metode identifikacije

Ker je nesnovna dediščina na eni strani krhka in zmužljiva, na drugi strani pa očitna, vsakdanja in samoumevna ter tako neprepoznana kot nekaj posebnega,

morajo biti pristopi za identifikacijo raznoliki. V nadaljevanju so naštet metode identifikacije.

1. Intervju

Ljudje so najboljši in najenostavnejši vir informacij. Z intervjuji lahko pridemo do informacij o tem, kaj ljudje dojemajo za dediščino, kateri elementi dediščine obstajajo in kaj je za te elemente značilno. Optimalne rezultate dosežemo z vzorci najmanj sedmih intervjujev.

Osebni intervju je lahko nestrukturiran, kjer vprašanja niso vnaprej določena, kar dovljuje spontanost in odpira nova vprašanja med samim intervjujem. Je zelo fleksibilen in stroškovno učinkovit, po drugi strani pa se lahko pojavi problem zanesljivosti in posploševanja. Pri strukturiranem intervjuju pa so vprašanja vnaprej določena in enaka za vse intervjuvance, kar omogoča primerjavo med odgovori. Po drugi strani pa ne identificira vseh konceptov, kateri niso zajeti v vprašanjih.

Osebni intervju ima naslednje prednosti:

- pri neposredni komunikaciji lažje premagamo stereotype,
- pri neposredni komunikaciji rasteta razumevanje in sodelovanje,
- prisoten pa je subjektivni vidik, zato je pomembno, da informacije preverimo z različnimi viri.

Poglobljen intervju je posebna oblika osebnega intervjuja. Je pogovor z anketirancem, ki je lahko standardiziran ali nestandardiziran. Spraševalec mora biti dobro pripravljen. Poglobljen intervju omogoča več sproščenosti, kar je pomembno predvsem za anketiranca, predvsem, ko so vprašanja intimne narave, povezana z osebnimi izkušnjami.

Intervjuji fokusnih skupin: pri tem tipu intervjuja izkušen moderator govori s skupino 7-12 anketirancev, ki so povezani s temo pogovora in si delijo podobne življenjske izkušnje, z namenom, da odkrije njihove ideje, čustva in odnos do določene teme oziroma problema. Intervju je izveden v skladu s scenarijem, ki definira cilje za vsako fazo raziskave. Diskusija se navadno snema. Pomembna prednost te tehnike je dinamičnost skupine, interakcija in različni pogledi. Slabost pa je pristranskost, saj se lahko nekateri ljudje v skupini raje strinjajo z drugimi, kot pa povejo svoje mnenje.

2. Opazovanje z udeležbo

Ta metoda se uporablja za zbiranje informacij, ki poglobljajo naše osebno razumevanje in obogatijo naše znanje o kulturi. Pri tej metodi raziskovalci postanejo

del skupnosti, ki jo raziskujejo. Tako lahko vidijo stvari iz perspektive skupine in se učijo njihovih navad, običajev in jezika. Razlikujemo med dvema tipoma opazovanja:

- opazovanje z udeležbo, ko je raziskovalec član skupine, ki jo preučuje in
- opazovanje z ne-udeležbo, ko raziskovalec ni udeležen v situaciji, ki jo preučuje.

Obstajajo tri vrste opazovanja z udeležbo:

- odkrito, očitno: člani skupine vedo za identiteto raziskovalca,
- prikrito: raziskovalec sodeluje, ne da bi razkril svojo identiteto,
- pol-prikrito: nekateri člani skupine vedo za identiteto raziskovalca.

Pri opazovanju z udeležbo lahko dobimo poglobljeno znanje o dogodku, ki ga raziskujemo. Po drugi strani pa težje zapisujemo podatke in tako se dokumentiranje zanaša na spomin. Težje smo objektivni.

3. Arhivi in drugi pisni viri

Kot je že bilo omenjeno, je nesnovna kulturna dediščina krhka in le težko pusti materialne dokaze. Ne glede na to pa obstajajo pisni viri, v katerih so vidne sledi nesnovne kulture, kot so na primer: na roko napisane pesmarice naših prednikov, stare fotografije, ki prikazujejo različne obrede, dnevniki, pisma. Ker pa se teh dragocenih materialov ne dobi v uradnih arhivih ali knjižnicah, so zanje najboljši naslov intervjuvanci.

4. Kulturna društva in družbena omrežja

Sodelovanje z različnimi kulturnimi društvi je ključnega pomena pri zbiranju informacij o nesnovni kulturni dediščini. Prav tako pa je takšno sodelovanje koristno tudi za spodbujanje aktivnosti v lokalni skupnosti in za vzpostavitev socialnih mrež.

5. Miti, legende, pravljice

Miti, legende in pravljice so ustno izročilo, ki se prenaša iz generacije v generacijo. Te zgodbe pogosto opisujejo zgodovinska dejstva ali legendarne osebnosti, kraje in dogodke.

6. Obiski strokovnjakov

Z obiski strokovnjakov lahko pridobimo dodatne informacije, ko nam intervjuji ne zadostujejo. Ti strokovnjaki so navadno iz drugih regij in se poklicno ukvarjajo z raziskovanjem kulturne dediščine v okviru univerz. Obiski strokovnjakov so zelo učinkoviti, pripravljeni pa morajo biti vnaprej. Omogočajo raziskovanje dediščine v različnih regijah ali državah in

identifikacijo razlik med tem, kaj je tuje in kaj je naše.

3.1.2 Določitev potenciala identificiranih elementov nesnovne kulturne dediščine

Naslednji korak pri identifikaciji nesnovnih kulturnih virov je njihovo razvrščanje glede na trajnost. SWOT analiza ali analiza prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti je metoda, pri kateri pridemo do pomembnih informacij glede potenciala identificiranih elementov nesnovne kulturne dediščine. Skozi pogovore z lokalnim prebivalstvom lahko pridemo do ugotovitev, kaj je zanje pomembno in kaj ne.

SWOT analiza se uporablja za zaznavo specifičnih vidikov, ki pomagajo identificirati elemente nesnovne kulturne dediščine. Ti vidiki so:

- **obstoječ interes za nesnovno kulturno dediščino:** prve majhne iniciative za določeno nesnovno kulturno dediščino so se že začele in so bile dobro sprejete v javnosti;

- **pozitivna predstava o nesnovni kulturni dediščini:** večina ljudi nima negativnih misli oziroma pogledov, ko je govora o nesnovni kulturni dediščini;

- **potencial identifikacije:** ta vidik gre z roko v roki z vidikom avtentičnosti. Nesnovna kulturna dediščina, ki krepi identiteto populacije z regijo, ponuja dober potencial za uspešno valorizacijo;

- **živost nesnovne kulturne dediščine:** nesnovno dediščino, ki je znana le iz knjig in zgodb in ni več »živa«, lahko le s težavo valoriziramo. Več kot ljudje prakticirajo nesnovno kulturno dediščino, lažje jo valoriziramo;

- **potencial kapitalizacije:** vsakega elementa nesnovne kulturne dediščine ni mogoče enako valorizirati in kapitalizirati. Pri tradicionalnih obrteh je to lažje kot na primer pri jeziku;

- **kulturni, socialni, ekološki in ekonomski potencial:** pričakovani pozitivni rezultati valorizacije in ustvarjanje regionalnega dohodka lahko vplivajo na izbor določenih elementov nesnovne kulturne dediščine;

- **pozitivno kulturno okolje:** v zadnjih letih se povečuje zanimanje za vrednote »nazaj k naravi«. Ljudi zanimajo njihove korenine in način življenja njihovih prednikov, zato postaja nesnovna dediščina vedno bolj zanimiva.

Pri valorizaciji identificiranih elementov nesnovne kulturne dediščine je pomembno, da regije ne poskušajo valorizirati vseh elementov hkrati, ampak da izbirajo določene pilotne projekte, ki ponujajo potencial za razvoj regije.

Primer dobre prakse: Identifikacija nesnovne kulturne dediščine na Bovškem – 1. korak

»V sklopu projekta CCC smo se na Bovškem lotili identifikacije in kapitalizacije nesnovne kulturne dediščine z raziskovanjem in registriranjem elementov te dediščine. Cilj je bil pridobiti poglobljeno znanje o identiteti regije. Glavni cilji raziskave pa so bili: identifikacija ključnih elementov žive kulturne dediščine, dvig zavesti nosilcev dediščine, spodbujanje inovativnih idej, povezanih z nesnovno kulturno dediščino, in ustvarjanje dodane vrednosti na Bovškem.

Najprej smo se osredotočili na pomembne zgodovinske dogodke, ki so odigrali pomembno vlogo v oblikovanju regije, kulturne krajine in karakterja regije. Opravili smo več kot 40 intervjujev z nosilci dediščine, zunanjimi in lokalnimi strokovnjaki s področja etnologije, geografije in arhitekture. Veliko podatkov smo zbrali iz že opravljenih raziskav, iz javno dostopnih virov in zasebnih arhivov. Z raziskavo in zbranimi podatki smo prišli do bogatega arhiva, ki bo v veliko pomoč prihodnjim raziskavam.

V prvi fazi smo identificirali ključna področja nesnovne dediščine, ki so še vedno prisotna v regiji in so močno povezana z naravo:

- reja drobnice (t. i. »mera in kompanija«),
- sirarstvo,
- čebelarstvo,
- lov,
- ribolov,
- vodništvo,
- lesarstvo,
- zbiranje starega železa,
- rudarstvo,
- kulinarika: »čompe an skuta«, suho meso, jagnjetina, bovški krafi,
- bovški govor,
- hišna imena,
- pomembni dogodki,
- pripovedništvo.

Rezultat raziskave je bila brošura »Bovško – naše kulturno bogastvo«, razstava na temo lokalne kulturne dediščine in kratka odrska uprizoritev prenašanja znanja iz generacije v generacijo. Osnovni namen vseh aktivnosti je bil dvig zavesti o pomembnosti nesnovne kulturne dediščine in pospešiti javno debato o vrednotah le-te v regiji. Zbrani material je predstavljal temelj za drugo fazo projekta, to je kapitalizacijo nesnovne kulturne dediščine z namenom izboljšanja gospodarskega položaja in kvalitete življenja v regiji.«

3.2 OBLIKOVANJE VIZIJE, IZBOR PRIORITET IN STRATEGIJE PRISTOPA

Drugi korak valorizacije nesnovne kulturne dediščine vključuje oblikovanje močne vizije prihodnosti, ki poveže ljudi bolj kot posamezen cilj. Vizija pomaga razvojnim agencijam in nosilcem dediščine ustvariti pozitivno sliko za prihodnost. Z vizijo si odgovorimo na vprašanja, zakaj želimo valorizirati nesnovno kulturno dediščino, kako lahko nesnovna kulturna dediščina predstavlja našo regijo, katere vrednote upošteva ... Najpomembnejše vprašanje pa je, **kje si želimo biti čez 10, 20 let?**

Če se želimo seznaniti z odkrito lokalno dediščino, ki podpira lokalni trg produktov in storitev, inovacije in podjetniški duh, nujno potrebujemo celovito in izvedljivo vizijo. Vizija je jasna in razumna slika prihodnosti, ki jo želimo, in zagotavlja kontinuiteto.

3.2.1 CILJI VALORIZACIJE

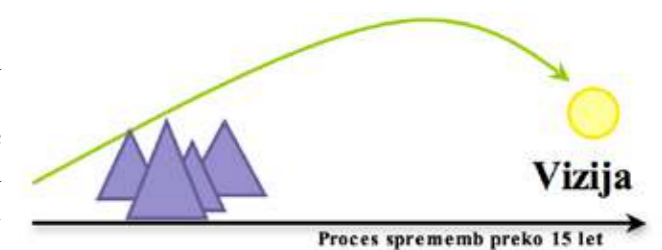
Glavni cilji valorizacije so:

- **regionalna identiteta:** valoriziranje regionalne nesnovne kulturne dediščine, ki je močno povezana z zgodovino in značilnostmi regije, pomaga lokalnim skupnostim definirati identiteto oziroma »dušo« regije;
- **regionalna identifikacija:** uspešno valorizirana nesnovna kulturna dediščina pomaga ljudem pri identifikaciji z regijo in njeno dediščino, zgodovino in vrednotami;
- **edinstvena prodajna ponudba:** valorizirana nesnovna kulturna dediščina naredi regijo unikatno;
- **pozitiven ekonomski razvoj** in ustvarjanje prihodka: valorizirana nesnovna kulturna dediščina se lahko uporabi za ustvarjanje novih proizvodov in storitev ter je lahko motor ekonomskega razvoja, ko ustvarja prihodek in nova delovna mesta;
- **pozitiven kulturni razvoj:** valorizirana nesnovna kulturna dediščina pospeši kulturni razvoj;
- **avtentičnost:** valorizirana nesnovna kulturna dediščina, ki je globoko zakoreninjena v regiji, prikaže regijo tako kot je, naravno in originalno, in ne kopira drugih regij;

- **trajnost:** regije razvijajo trajnost s sklicevanjem na svojo nesnovno kulturno dediščino;
- **regionalna blaginja:** pozitiven ekonomski in kulturni razvoj, avtentičnost in trajnost pospešujeta regionalno blaginjo, kar prinaša prihodek, zadovoljne in ponosne prebivalce in privlačnost regije tudi za potencialne nove prebivalce;
- **uporabni talenti, samostojnost, smiselno delo in izboljšana samopodoba:** ljudje, ki delajo na področju nesnovne kulturne dediščine, uporabljajo svoje talente, zaradi česar so bolj učinkoviti od drugih, ki samo opravljajo svoj poklic. So bolj samostojni, takoj se identificirajo s svojim poklicem in smatrajo svoje delo za pomembno, zato je njihovo poklicno in privatno življenje bolj uravnoteženo;
- **dragocen življenjski prostor:** ljudje, ki so bolj povezani s svojim okoljem (s tradicijo, z znanjem, aktivnim sodelovanjem v lokalni skupnosti), so ponavadi bolj povezani s svojim življenjskim prostorom kot ostali;
- **navdahnjeni prebivalci in podjetniki:** dobrim primerom valoriziranih in kapitaliziranih elementov nesnovne kulturne dediščine bodo sledile nove iniciative za valorizacijo in kapitalizacijo nesnovne kulturne dediščine;
- **mreženje:** različne iniciative delijo isti skupni cilj valorizacije in kapitalizacije nesnovne kulturne dediščine, kar akterje med seboj povezuje;
- **dvigovanje zavesti:** z valorizacijo in kapitalizacijo nesnovne kulturne dediščine se ljudje začnejo zavedati posebnosti nesnovne kulturne dediščine, ki dela njihovo regijo unikatno.

3.2.2 VIZIJE IN NJIHOV VPLIV

Slika 2.: V primerjavi z vizijo se ovire zdijo majhne

Vizija mora biti jasna in razumljiva, pozitivna slika prihodnosti, ki jo želimo. Čeprav je po eni strani imaginarna, je po drugi strani tudi zelo močna in realistična. Kaže nam pot, kamor bi radi šli, in kakšno bo življenje, ko bomo tja prispeli. Včasih ji pravimo tudi sanje s ciljnim datumom. Čeprav so tudi cilji in opredelitve nalog

usmerjeni v prihodnost, niso enaki viziji. V primerjavi s cilji je vizija usmerjena daleč v prihodnost, kar nam pomaga lažje premagati ovire, ki so pred nami. Vizija omogoča pozicioniranje in usmeritev. Z močno vizijo vse aktivnosti in projekti služijo istemu namenu.

Vizija ne predpisuje točno določene poti, ampak dopušča veliko prostora za individualne iniciative, zato mora vsebovati akcijski načrt za kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne cilje, vključno s koraki, kako to doseči.

Karakteristike dobrega razvoja vizije:

1. Participativni pristop – vključenost predstavnikov nesnovne kulturne dediščine in prebivalstva: prebivalci bodo smatrali vizijo za pomembno le, če bodo vključeni v njeno pripravo. Prvi osnutek vizije mora biti predstavljen prebivalcem, da ga ocenijo in predlagajo izboljšave.
2. Usmerjenost v proces: v uspešnem razvoju vizije je proces vsaj tako pomemben kot rezultat, saj morajo ljudje delati na skupnem cilju za prihodnost.
3. Osnova je trenutna situacija: začetna točka razvoja dobre vizije je analiza trenutnega stanja v regiji na kulturnem, ekonomskem in okoljskem področju.
4. Kreativni proces: razvoj dobre vizije dopušča prostor za kreativnost.
5. Intenziven in celovit proces: sodelujoči v razvoju dobre vizije pregledajo vizijo iz različnih perspektiv.
6. Trajnost: dobra vizija je veljavna 10 ali več let in mora zato upoštevati tri dimenzije trajnosti: okoljsko, ekonomsko in družbeno trajnost.
7. Avtentičnost: vizija temelji na karakterju regije in je logično nadaljevanje zgodovine, saj šele, ko poznamo svoje korenine, lahko najdemo pot v prihodnost.
8. Odprtost in toleranca: razvoj dobre regionalne vizije ne izključuje drugih vizij, ki obstajajo neodvisno od skupne vizije regije (na primer vizije podjetij). Idealno je, da regionalna vizija deluje kot dežnik, pod katerim so vključene vse individualne vizije.
9. Barvitost in ubeseditiv: dobra vizija potrebuje barve in detajle, da lahko zaživi.

Najpomembnejša značilnost regionalne vizije je, da ni samo vizija regionalne razvojne agencije, ampak tudi vizija vsakega posameznika.

3.2.3 KAKO RAZVITI VIZIJO

Vsaka regija, ki želi razviti vizijo, mora oblikovati proces in odgovoriti na naslednja vprašanja.

- **Kakšno vizijo želimo razviti?**

Ali bo to skupna regionalna vizija ali vizija posamezne

skupine? Skupna regionalna vizija je veliko močnejša, ker pripada večjemu številu ljudi, vizija posamezne skupine pa ima večji učinek na posameznika kot skupna regionalna vizija. Če je individualna vizija del skupne regionalne vizije, bo s tem regija postala močnejša, saj se bodo ljudje v njej prepoznali.

- **Kdo bo sodeloval pri oblikovanju vizije?**

Za regionalni razvoj je pomembno, da vizijo deli kar največ prebivalcev, zato je nujno vključiti prebivalstvo že v začetni fazi razvoja in razvijati vizijo skupaj z njimi. Ustanoviti je potrebno t.i. »fokusno skupino«, ki je odgovorna za razvoj vizije. Ta skupina naj bo sestavljena iz 3–5 članov, ki pokrivajo različna področja (politiko, strategijo, ekonomijo, kulturo, nesnovno kulturno dediščino, medije, odnose z javnostmi). Člani morajo poznati regijo in njene akterje. Skupina koordinira različne faze in je odgovorna za potek procesa. Kot smo omenili zgoraj, je ključnega pomena, da se vključi prebivalstvo, še posebej nosilce dediščine, ki bodo delali in živeli v skladu z vizijo. Predstavniki politike so naslednja zelo pomembna skupina, saj imajo veliko znanja o tem, kaj se dogaja in so povezani z veliko ljudmi. Če podpirajo proces, lahko prepričajo veliko ljudi, da sodelujejo pri razvoju vizije in zagotovijo, da postane le-ta del lokalnega oziroma regionalnega razvoja. Zaključimo lahko, da več skupin kot vključimo v proces razvoja vizije, boljši je rezultat.

- **Koliko časa potrebujemo za razvoj vizije?**

Razvoj skupne regionalne vizije zahteva čas. Široko zastavljen proces, ki vključuje sodelovanje med fokusno skupino in prebivalstvom, bo trajal od nekaj mesecev do nekaj let. To ni zapravljen čas, saj vizija zajema naslednjih 10–20 let. Je načelo prihodnjih načrtov in aktivnosti.

KORAKI PROCESA RAZVOJA VIZIJE

1. Oblikovanje »fokusne skupine« in načrtovanje procesa

Za planiranje procesa je najbolje pogledati primere dobre prakse, kar pomeni povezati se z regijami, ki so že naredile svoj proces razvoja vizije.

2. Analiza trenutnega stanja

S SWOT analizo pridemo do pomembnih informacij o potencialu izbranih elementov nesnovne kulturne dediščine. Skozi pogovore z lokalnim prebivalstvom dobi fokusna skupina dobro sliko o tem, kaj je zanje pomembno in kaj ne. Z delavnicami lahko vključimo javnost v oblikovanje njihove prihodnosti.

3. Prvotni osnutek vizije

Po analizah fokusna skupina, v sodelovanju z nosilci dediščine, pripravi osnutek vizije. Ta osnutek je

pomemben, saj je predstavljen širši javnosti, ki na koncu podpira in deli vizijo. Prav tako je pomemben, ker zagotovi informacije o tem, ali so bile izbrane prave teme.

4. Sooblikovanje vizije z diskusijami, povratnimi informacijami, ocenami in prilagoditvami osnutka

Pri tem koraku gre za sodelovanje fokusne skupine in prebivalcev, da se ugotovi reakcija ljudi na predlagano vizijo in kateri vidiki so zanje še posebej pomembni. Na podlagi teh ugotovitev je mogoče vizijo razvijati dalje. Kljub vsemu pa vizija ne bo nikoli dokončana, saj se nenehno razvija. Vendar če prebivalstvo definira večino skupnih vidikov, če raste entuziazem in če so iniciative usmerjene k izbranim elementom nesnovne kulturne dediščine, potem lahko rečemo, da je proces razvoja vizije uspešen.

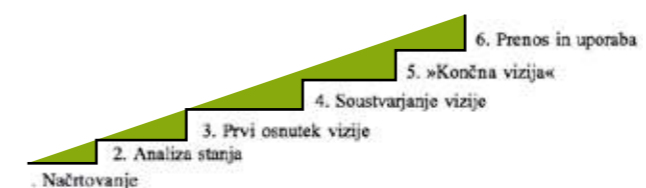
5. Prenos in implementacija vizije

Prenos in implementacija vizije sta močno povezani z njenim razvojem. Ko so nosilci nesnovne kulturne dediščine in prebivalci del procesa razvoja vizije, lahko to zagnanost in navdušenje nad vizijo prenašajo tudi na druge. Tu je pomembno orodje tudi sodelovanje z mediji, ki lahko poročajo o pozitivnih iniciativah v nesnovni kulturni dediščini. Sporočilo vizije mora nenehno krožiti, saj pripomore k povečanju pomembnosti in prispeva k razvoju pozitivne atmosfere in optimizma.

6. Nadaljnji razvoj vizije čez več let

Vizija ni nikoli dokončna, saj se ves čas spreminja. Zato mora fokusna skupina ostati v kontaktu z nosilci dediščine in prebivalstvom, da zagotovi napredek in izostri vizijo čez nekaj let.

Slika 3.: Koraki v procesu razvoja vizije

Uporabne metode za razvoj vizije so torej:

- **SWOT analiza**

- **Poglobljeni intervjuji**

- **Delavnice:** to so javna srečanja, kamor so udeleženci povabljeni, da predstavijo svoje ideje, ki se potem s pomočjo delavnic lahko razvijejo v projekte.

- **Kaj želimo ustvariti?** V prvem koraku (»Vizija za prihodnost«) ta metoda uporablja vprašanja,

ki spodbudijo udeležence, da opišejo regijo, kot če bi vizija že obstajala. Drugi korak (»Trenutna realnost«) pa udeležence sprašuje po opisu, kakšno je trenutno stanje v regiji.

- **Vzratno v vizijo:** ta metoda uporablja vprašanja, s katerimi se skupina zaveže k eni ali več iniciativam. Na tej točki so postavljene skupne prioritete in nov način razmišljanja brez uporabe besede vizija.

- **Faktor usode:** ta metoda izvira iz predpostavke, da je preteklost ključ do prihodnosti. Če vemo, od kod prihajamo, lažje oblikujemo prihodnost.

3.3 RAZVOJ VIZIJE IN PLANIRANJE AKTIVNOSTI

3.3.1 PRISTOP IN KLJUČNI IGRALCI

Če želi uresničiti vizijo, mora nosilec regionalnega razvoja vključiti in ustvariti delujoče mreže znotraj skupnosti ter med deležniki in nosilci nesnovnega kulturnega bogastva regije. Kakršnokoli načrtovanje lokalnega ali regionalnega razvoja za doseganje vizije se mora začeti v sami skupnosti, ki jo razumemo kot skupino, ki deli skupno nesnovno kulturno dediščino in živi v njenem okviru. Tu gre lahko za prebivalce cele regije, ki se prepoznajo v njenem govornem izročilu, ali pa prebivalce ožjega območja, ki imajo določeno znanje o naravi. Za učinkovito načrtovanje moramo v okviru le-te prepoznati ključne ciljne skupine. V vsaki skupnosti imamo tri glavne ciljne skupine:

- **nosilce nesnovne kulturne dediščine:** to so osebe, ki izvajajo, proizvajajo ali dokumentirajo nesnovno dediščino;

- **javne institucije:** zastopajo javni interes pri določanju in izvajanju kratko- ali dolgoročnih politik. Tako izvršna (občinske uprave) kot zakonodajna (npr. občinski svet) telesa imajo možnost mobilizirati vire in sredstva za nesnovno kulturno dediščino;

- **zasebni sektor:** vključuje podjetja in društva, ki zastopajo posamezne interese in zagotavljajo blago in storitve na njihovih posameznih področjih.

Ko so ciljne skupine določene, jih moramo vključiti v proces načrtovanja. Delo z deležniki ne predstavlja le komunikacije z njimi, temveč tudi ustvarjanje medsebojnega zaupanja, ki je predpogoj plodnega dialoga za

Primer dobre prakse: Strateški pristop in razvoj vizije na Bovškem – 2. korak

»V drugi fazi smo organizirali delavnice na temo kulturne dediščine kot priložnost za razvoj privatnega sektorja in novih poslovnih idej. Najprej smo organizirali srečanja na petih lokacijah v občini, kamor smo povabili predstavnike zasebnega sektorja, posameznike, ki se ukvarjajo s tradicionalnimi obrtni, predstavnike združenj, podjetnike in potencialne podjetnike, kakor tudi druge posameznike, ki jih zanima kapitalizacija nesnovne kulturne dediščine. Delavnice so bile posvečene predvsem lokalni kulinariki, zeliščarstvu, samooskrbi, tradicionalnim obrtem in vodništvu.

Prvotna srečanja so bila namenjena vprašanju identitete. Udeležence smo vprašali, na kaj so ponosni v svoji regiji. Delavnice so potekale v dveh fazah. V prvi fazi je bil sklop osmih, v drugi pa šestih delavnic. Rezultat delavnic je bila projektna skupina »GOUF pod ganjkom«, okusno in ustvarjalno dvorišče, ki je bila izbrana kot pilotni projekt v zasebnem sektorju.

Naslednja faza delavnic je bila posvečena realizaciji idej. Udeleženci so skupaj z mentorjema delavnic, Naro Petrovičem in Alešem Štempiharjem, identificirali notranje in zunanje deležnike, pripravili segmentacijo strank, SWOT analizo in zemljevid empatije. Gouf v lokalnem jeziku pomeni dvorišče pod balkonom. Ideji skupine sta bili: prvič, ustvariti prostor za druženje in ustvarjanje, ki bi postal stičišče lokalnega prebivalstva in obiskovalcev, in drugič, organizacija vodniške službe.

Prva naloga skupine je bila poiskati primeren prostor za realizacijo idej. Zapuščeno dvorišče pred Stergulčevo hišo so z delovnimi akcijami preuredili v privredni prostor, kjer se lahko odvijajo koncerti in delavnice.

Vizija projektne skupine Gouf se glasi: »Gouf bo postal stičišče kreativnih idej, ki bodo slonele na bovški naravni in kulturni dediščini ter soustvarjale utrip mesta, doline. Gouf bo postal najodličnejši ponudnik kulinarčnih in vodniških dogodkov, ustvarjalnih delavnic ter kulturno-umetniških prireditev na Bovškem. Gouf je tržnica idej, znanja ter lokalnih izdelkov in storitev.«

Poslanstvo Goufa je povezovanje lokalne skupnosti, prostora in obiskovalcev, ohranjanje naravne in kulturne dediščine, promoviranje trajnostnega razvoja, omogočanje doživetij za obiskovalce ter krepitev in zavedanje lokalne identitete. Strateški cilj Goufa pa je trajnostno ohranjena kulturna in naravna dediščina, ponujena obiskovalcem in turistom na kreativen način v obojestransko zadovoljstvo.«

ustvarjanje skupne vizije. V primeru javnih institucij moramo upoštevati omejene časovne mandate političnih in javnih funkcionarjev. Zaradi tega moramo podpora javnih institucij zagotoviti tudi s pomočjo uradnih odločitev in dokumentov. Ne glede na to lahko osebni kontakti z župani in ključnimi uradniki zagotovijo bogato in plodno izmenjavo mnenj.

Naloga nosilca razvoja je sprožiti dialog s pomočjo delavnic in sestankov, v nadaljevanju pa zgraditi ekipo s pomočjo dialogu prijaznega okolja. Dober dialog lahko zagotovimo tako, da začnemo s temami, ki so skupne vsem deležnikom (npr. skupna dediščina). V začetni fazi so pomembne tudi aktivnosti ozaveščanja širših ciljnih skupin preko dogodkov in sejmov, letakov, publikacij, tekmovanj, videov in drugih medijskih vsebin.

Civilna družba je ključnega pomena za proces regionalnega razvoja. Brez delujoče civilne družbe se lahko nosilci nesnovne kulturne dediščine spremenijo v muzejske eksponate. Za javne institucije, še posebej za izvoljene, je civilna družba vir legitimnosti. Naloga javnih institucij je zadovoljevanje potreb lokalnega prebivalstva, zato je zanje ključnega pomena zaupanje skupnosti. Civilna družba na eni strani zastopa potrošnike, na drugi pa predstavlja ozadje, iz katerega se izlušči javni interes. Civilna družba ima tudi pomembno vlogo pri ozaveščanju in prenosu nesnovne kulturne dediščine na nove generacije.

3.3.2 OSNOVNO NAČRTOVANJE

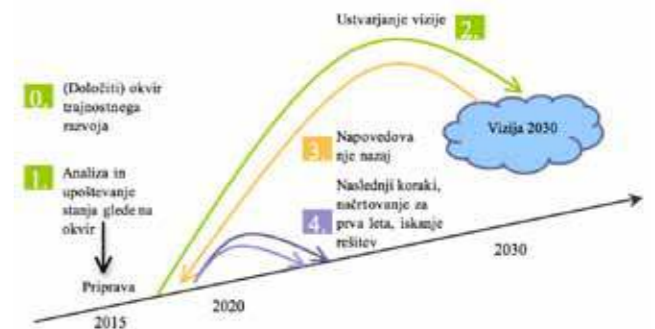
Za dober načrtovalski proces je potrebno nekaj priprav. To je predvsem določitev modela vodenja in organizacije, ki se bo kasneje dopolnjeval in prilagajal samemu procesu. Preden začnemo s procesom, moramo zagotoviti, da čim bolj izkoristimo obstoječe strukture, pogoje in vire.

Prva naloga za načrt izvedbe je izbira aktivnosti in pobud, temelječih na nesnovni kulturni dediščini, ki jo želi regija valorizirati. Proces izbire naj sledi pristopu od zgoraj navzgor, s čimer zagotovimo, da so aktivnosti in pobude zanimive, podprte s strani udeležencev in trajnostne. Trajnost, ki izvira iz avtentičnosti, zagotovimo z integracijo nesnovne kulturne dediščine v gospodarski razvoj za mlajše generacije s kulturnega, okoljskega in družbenega vidika. Drugi možni kriteriji za izbiro posameznih aktivnosti so:

- že obstoječe zanimanje za dediščino,
- pozitivna podoba nesnovne dediščine,
- identifikacijski potencial,

- živost nesnovne kulturne dediščine,
- potencial za kapitalizacijo,
- pričakovani pozitivni učinki valorizacije,
- pozitivne okoliščine.

Slika 4.: Ustvarjanje vizije in napovedovanje za nazaj kot orodji za trajnostni regionalni razvoj

Načrt valorizacije dediščine temelji na viziji, ki smo jo razvili v drugem koraku. Vizija je dolgoročna in je določena kot kombinacija podob, vrednot, čustev in pomembnih števil. Naloga izvedbenega načrta pa je določiti etapne cilje, ki jih je mogoče doseči v nekaj letih, in začeti s pilotnimi aktivnostmi, ki jih bo kasneje mogoče ponoviti in razširiti na večje merilo. Do teh ciljev in pilotnih aktivnosti pridemo z uporabe metode »napovedovanja za nazaj« (backcasting). Pri tej metodi si v skupini deležnikov zamislimo vizijo prihodnosti in potem iz perspektive prihodnosti določimo, kaj je treba narediti, da bi prišli do te vizije iz izhodišča trenutnega stanja. Določimo aktivnosti, ki nam bodo pomagale uresničiti vizijo ob upoštevanju njihove izvedljivosti.

Izvedbeni načrt je prvi konkretni izdelek, ki določa aktivnosti, vloge in potrebne vire za začetek procesa valorizacije. Pripravljen naj bi bil s skupinskim delom različnih deležnikov, kot so: nosilci regionalnega razvoja, javne institucije, društva ali predstavniki zasebnega sektorja v regionalnem razvoju. Vključujoč pristop prispeva k zavezanosti različnih udeležencev in omogoča skupno izvajanje strategije, ki temelji na različnih kompetencah in vlogah.

Izvedbeni načrt naj vsebuje vsaj naslednje elemente:

- **namen in cilji, ki temeljijo na viziji in identificirani dediščini.** Določena mora biti hierarhija ciljev glede na razpoložljive vire in strategijo. Cilji morajo biti specifični, merljivi, dosegljivi, realistični in časovno določeni. Za ta namen lahko uporabimo metodo logičnega okvira;
- **seznam aktivnosti, potrebnih za doseganje**

Primer dobre prakse: Planiranje procesa za prvo leto in naslednjih pet let na Bovškem – 3. korak

»Po zaključenih prvih dveh fazah je skupina Gouf začela s tretjo fazo, ki je vključevala planiranje specifičnih nalog. V juliju in avgustu 2013 so se člani skupine udeležili delavnic na temo zeliščarstva, ki jih je organiziral Posoški razvojni center. Projekt Gouf je bil izbran na razpisu T-laba, laboratorija turističnih priložnosti in bil deležen brezplačnega svetovanja.

Rezultat svetovanj so bili trije vodniški programi in organizacija delavnice za otroke na temo nesnovne kulturne dediščine.

Trije glavni cilji so bili:

- vzpostavitev vodniškega centra: lokalni turistični vodniki so bili povabljeni, da pripravijo svoje programe, ki so bili predstavljeni na Vodniškem dnevu jeseni 2013,
- priprava programa prireditev,
- trženjske aktivnosti.

Projektna skupina je pripravila načrt za leto 2014 in za naslednjih pet let, ki je pokrival naslednja področja:

- delovanje Goufa z barom,
- vzpostavitev centra Vodniške službe za turistična vodenja in programe,
- izvedba delavnic in animacij za otroke,
- organizacija in izvedba dogodkov,
- druge aktivnosti, potrebne za delovanje in razvoj GOUF-a.«

ŠIRŠI CILJI	PROJEKT Trajnostno ohranjena kulturna in naravna dediščina, ponujena obiskovalcem na kreativen način v obojestransko zadovoljstvo.
OŽJI CILJI	Ustvarjanje novih delovnih mest, dobro organizirana vodniške služba, butična, alternativna ponudba.
REZULTATI	Pet novih delovnih mest v petih letih (sezonsko), 1–2 delovni mesti v letu 2014.
AKTIVNOSTI	Vzpostavitev Gouf-a, bara, vodniške službe, organizacija delavnic in drugih prireditev.

ciljev. Aktivnosti so lahko razdeljene na manjše naloge in razdeljene med vključene izvajalce. Opis aktivnosti naj bo kratek, vključuje naj vložke (delo, denar, oprema), dejavnost, odgovornost posameznikov ali organizacij, časovni okvir in pričakovane rezultate. Glede vsebine ciljev in posameznih aktivnostih Konvencija UNESCO predvideva naslednje glavne korake, ki naj sestavljajo valorizacijo dediščine.

Pri oblikovanju načrta moramo identificirati tudi tveganja pri njegovi izvedbi. Zapis teh tveganj nam pomaga pri predvidevanju možnih dogodkov in odgovorov nanje. Obstajajo različna tveganja – zunanja (pomanjkanje podpore ključnih deležnikov, kot so politiki ali nosilci dediščine) in notranja (spoštovanje rokov in izvedba aktivnosti) tveganja. Možne strategije za obvladovanje tveganj vključujejo izogibanje, prenos odgovornosti, zmanjšanje tveganja in sprejemanje.

Tabela 1.: Glavni koraki procesa valorizacije

CILJI	AKTIVNOSTI
identifikacija	prepoznavanje, razvrščanje
pridobivanje	zapisovanje
ohranjanje in varstvo	zaščita
prenos	učenje, poučevanje, eksperimentiranje
kapitalizacija nesnovne kulturne dediščine	valorizacija, podjetniški razvoj

Te korake lahko uporabimo kot smernice za pripravo izvedbenega načrta in posameznih aktivnosti. Same aktivnosti se lahko glede na posamezno dediščino zelo razlikujejo. Bistveno za uspeh same izvedbe pa je, da v procesu sodelujejo vsi deležniki. Sama priprava načrta naj ne traja predolgo (nekaj mesecev), potem pa se je treba lotiti prvih korakov njegovega izvajanja. Vsak zaključen korak izvajanja moramo ovrednotiti in rezultate vrednotenja deliti z deležniki. Preko spremljanja in rednih sestankov usmerjamo projekt glede na izvedbeni načrt, premoščamo posamezne ovire in sproti naredimo potrebne spremembe načrta. Za vzdrževanje interesa deležnikov in informiranje širše javnosti je ključna odprta komunikacija.

3.3.3 VLOGE IN PODPORA

Identifikacija in vključevanje ključnih deležnikov je bistvenega pomena za uspeh procesa valorizacije. V ta namen so pomembni naslednji koraki:

- identifikacija in vključevanje **odločevalcev in gospodarskih akterjev** v proces priprave in izvedbe načrta. Ti predstavniki so lahko organizirani v obliki projektnega sveta ali pa fokusne skupine. Njihova naloga je identifikacija dediščine za valorizacijo, imenovanje delovne ekipe za proces, spremljanje in usmerjenje izvedbe projekta(ov). Odgovorni so tudi za splošne organizacijske in pravne vidike. Njihovo dolgoročno načrtovanje mora biti neodvisno od volilnega cikla.
- **Delovna ekipa projekta** je odgovorna za konkretne aktivnosti. Sestavljajo jo vodja projekta in do pet ali šest članov. Izvajajo aktivnosti ob tem, da vzdržujejo komunikacijo z ostalimi deležniki.
- Drugi **deležniki** vključujejo nosilce dediščine, prostovoljce, šole in institucije, ki lahko prispevajo k procesu. Ne gleda na to, da so morda vključeni samo v posamezne aktivnosti, je njihova vloga pomembna za širitev rezultatov. Pomembna skupina v tem kontekstu so tudi **mediji**, ki so bistveni za objavo informacij o projektu in njegovih rezultatih po vsem območju in za zagotavljanje široke podpore.

Pri določanju aktivnosti moramo oceniti stroške njihove izvedbe kot tudi potencialne prihodke. Vsota ocenjenih stroškov in prihodkov nam da grobo oceno proračuna za izvedbo. V naslednjem koraku identificiramo možne vire financiranja. To je lahko lokalno financiranje, sponzorstvo zasebnih partnerjev, preučimo lahko tudi možnost javno zasebnih partnerstev. Finančni viri lahko vključujejo:

- neposredno financiranje,
- sofinanciranje,
- programe podore (strukturni skladi EU),
- prostovoljstvo,
- informiranje in lobiranje.

Pomemben vidik predstavlja socialni kapital in prostovoljstvo. Za motivacijo prostovoljcev je bistveno, da se ljudje identificirajo z vrednotami projekta. Zato je ključna komunikacija namenov in ciljev in usklajenost izvajanja aktivnosti. Društva, ki temeljijo na prostovoljstvu, so lahko vključena v projekt od samega začetka. Pri tem so pomembni naslednji koraki:

- določitev ciljnih skupin, ki naj bi bile vključene,
- kontakt s temi skupinami in informacija o projektu, vključno s cilji in aktivnostmi,
- pridobivanje prostovoljcev, ocena njihove

- usposobljenosti in dodatno usposabljanje, vključevanje v aktivnosti,
- komuniciranje rezultatov in zahvala za prispevek.

Za uspeh projekta je lahko pomembna tudi politična podpora, v primeru, da so cilji politikov skladni s cilji projekta. Politiki so lahko vključeni v fazi načrtovanja, kasneje pa jih informiramo o poteku projekta. Informiranje o rezultatih in prikaz možnih javnih koristi lahko ojačajo njihovo podporo projektu in odprejo nove priložnosti. Pri vključevanju politikov pa je pomembno komunicirati z vsemi strankami, saj ne smemo dovoliti, da bi bil projekt poistoveten s samo eno politično opcijo. Zagotoviti moramo dolgoročno podporo vseh političnih akterjev.

3.4 IMPLEMENTACIJA VALORIZACIJE

3.4.1 OSNOVNI KORAKI IZVEDBE

Ohranjanje in valorizacija nesnovne kulturne dediščine zahteva različne koordinirane in komplementarne aktivnosti. Poleg identifikacije obstoječe dediščine moramo zagotoviti njeno ohranjanje in prenos. Osnovni koraki za ohranjanje dediščine v posamezni regiji so prikazani na sliki 5.

Slika 5.: Koraki za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine

Neposredna vsebina posameznih korakov temelji na viziji (korak 2) in ciljnih izvedbenega načrta (korak 3). Rezultat tega bi morali biti celoviti pristopi in rešitve za valorizacijo dediščine. Pri podrobnem načrtovanju in izvedbi posameznih aktivnosti si lahko pomagamo z analizo stanja (SWOT analizo), prikazano v tabeli 2.

Tabela 2.: Prepoznavanje razvojnih trendov s pomočjo SWOT analize na primeru tržnice domačih kmetijskih proizvodov

PREDNOSTI	SLABOSTI
ugled/ vrednost regionalnih proizvodov lokalna dostopnost	samo sezonska dostopnost težave s trženjem
RAZVITI: komunicirati v regiji/državi integracija v turizem	IZBOLJŠATI: Izboljšati tržnjsko strategijo sezonska segmentacija
PRILOŽNOSTI postopna širitev nabora produktov ustvarjanje regionalne identitete	TVEGANJA napor za koordinacijo različnosti posameznih proizvajalcev konkurenca iz sosednjih regij
IZKORISTI: razvoj novih produktov širitev nabora produktov	IZOGNI SE: Optimizacija mreže Pridobivanje partnerjev

3.4.2 KOMUNIKACIJSKE STRATEGIJE PRI IZVEDBI

Komunikacija in informiranje sta nujno potrebni komponenti valorizacije nesnovne kulturne dediščine. Komunikacija je še posebej pomembna za povečevanje ozaveščenosti o dediščini v regiji in spodbuja prebivalce, da prevrednotijo lastno kulturno dediščino. Komunikacijska strategija v zvezi s posameznimi elementi kulturne dediščine bi morala vsebovati naslednje elemente:

- cilji,
- ciljne skupine,
- sporočila in informacije,
- metode in aktivnosti,
- načrt rabe virov in proračun,
- časovni načrt,
- vrednotenje.

Primerni komunikacijski ukrepi pri valorizaciji nesnovne kulturne dediščine so:

- tiskovna sporočila,
- letaki,
- brošure,
- prisotnost na medmrežju,

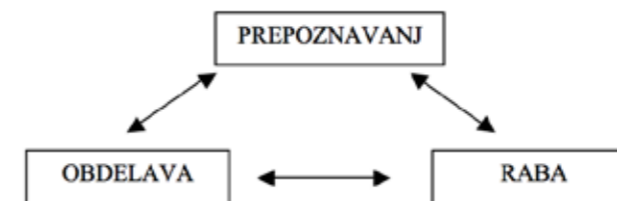
- baze podatkov o dediščini,
- redno glasilo,
- informacijski dogodki,
- delavnice z zasebnimi in javnimi deležniki,
- kratki filmi in videi,
- priročniki.

Nesnovna kulturna dediščina je marsikje na robu pozabe, zato je pomembno, da se njene ogrožene komponente trdno zasedrajo v zavesti skupnosti. Pomembna je transparentnost že v strukturi in izvedbi projekta ohranjanja dediščine, ki mora imeti jasen komunikacijski načrt in vključevati deležnike s področja javnih institucij, gospodarstva in civilne družbe. Projekt mora biti odprt za udeležbo vseh v procesu sodelovanja in mora to odprtost tudi aktivno promovirati preko vseh komunikacijskih kanalov.

3.4.3 UPRAVLJANJE ZNANJA V ZVEZI Z NESNOVNO KULTURNO DEDIŠČINO

Da bi dediščino lahko valorizirali, moramo v regiji organizirati upravljanje z znanjem o dediščini. Slika 6 prikazuje glavne komponente upravljanja znanja.

Slika 6.: Glavni elementi upravljanja znanja

Prepoznavanje dediščine opravimo z uporabo metod, opisanih v prejšnjih poglavjih (intervjuji, dokumentiranje). **Obdelava** vključuje ustrezne komunikacijske metode, kot so: publikacija v brošuri, povzetki, internetne baze podatkov. Za ohranjanje znanja pa je morda najpomembnejša raba dediščine, se pravi njeno udejanjanje v praksi s pomočjo deležnikov oziroma organizacij: podjetij, društev, delovnih skupin, lokalnih združenj.

Za vzdrževanje znanja in same dediščine je pomembna mreža, ki spodbuja sodelovanje različnih deležnikov. Nosilci regionalnega razvoja so večinoma že organizirani v določeni obliki mreže in take mreže je smotrno izkoristiti tudi za valorizacijo dediščine. Organiziranje sodelovanja v regiji in razvoja profesionalnih in

družbenih mrež vključuje naslednje naloge:

- ustvarjanje dobrih odnosov, ki koristijo vsem udeležencem,
- komuniciranje in razvoj skupnih interesov, priprava nalog in določanje zahtev za aktivnosti,
- skupno prepoznavanje in vrednotenje problemov,
- ustvarjanje prostora za nove rešitve in kreativne možnosti,
- prepoznavanje tveganj in priložnosti.

Za izvajanje teh nalog mora nosilec mreže izpolnjevati naslednje temeljne zahteve s področja dediščine:

- družbene sposobnosti (komunikacija, vzbujaenje zaupanja, nevtralnost, usmerjenost k ciljem, sposobnost integracije),
- obvladovanje metod (moderiranje, refleksija, strukturiranje, pogajanje, predstavljanje, razreševanje konfliktov),
- organizacijske sposobnosti (vodenje projektov, samoorganizacija),
- profesionalno znanje (svetovanje, poznavanje regionalnih struktur).

3.4.4 DOPOLNJEVANJE IZVEDBENEGA NAČRTA

Z napredkom procesa načrta za razvoj, ohranjanje in valorizacijo nesnovne kulturne dediščine pride tudi čas za vrednotenje in prilagoditve oziroma dopolnitve prvotnega načrta. Spremljanje rezultatov ima dve glavni funkciji: kontrola in usmerjanje dejavnosti ter neposredno ugotavljanje napredka pri doseganju dogovorjenih ciljev. To je mogoče, če so cilji res specifični, merljivi, dosegljivi, realistični in časovno določeni.

Pri spreminjanju in dopolnjevanju načrta moramo biti pozorni na naslednje elemente:

- različne zunanje percepcije in razvoj samega projekta,
- rast rabe dediščine pri udeležencih,
- horizontalni cilji (sinergije, komplementarnosti),
- načela trajnostnega razvoja dediščine, dodatni potenciali za valorizacijo,
- sodelovanje deležnikov,
- udeležba javnosti,
- sodelovanje civilne družbe,
- gospodarske komponente,
- prilagodljivost vizije prihodnosti,

- dodatne priložnosti za sodelovanje,
- upravljanje komunikacije,
- časovni okvir,
- analiza tveganja.

Ključni pokazatelj uspeha valorizacije nesnovne kulturne dediščine je prenos dediščine z generacije na generacijo, kar ne pomeni le njenega dokumentiranja, temveč dejansko uporabo dediščine v mlajši generaciji. Da bi ta uspeh ponovili in razširili na druge elemente dediščine se pri vrednotenju vprašamo naslednja vprašanja:

1. Kaj je bilo pri valorizaciji še posebej uspešno?
2. Kako smo to dosegli?
3. Kaj se lahko iz tega naučimo?
4. Kakšne koristi so nastale?
5. Kako lahko podpremo druge?

3.5 ODGOVORNOST, EKONOMSKA STABILNOST IN KORISTI

Ko so rezultati izvedbenega načrta doseženi, se vloga nosilca regionalnega razvoja v procesu izteka, elementi nesnovne kulturne dediščine pa se morajo postaviti na svoje noge. Glavna naloga v tej fazi je torej pripraviti zasebne in javne deležnike v regiji, da prevzamejo odgovornost za kapitalizirano dediščino.

3.5.1 PRIČAKOVANI REZULTATI

Glavni namen te faze procesa kapitalizacije je zagotoviti vodilno vlogo nove upravljalne strukture, s pomočjo katere v sodelovanju med javnim in zasebnim sektorjem dediščina postane trden del gospodarstva regije. Če želimo, da je ta proces trajosten, se morajo proizvodi in storitve, ki temeljijo na dediščini, stalno prilagajati zahtevam trga. Trajnost zagotovimo z ustreznimi finančnimi viri, dobro uravnoteženo upravljalno strukturo in stalnim inovacijskim procesom.

Slika 7.: Trajnostni cikel upravljanja nesnovne kulturne dediščine

3.5.2 PREDPOGOJI

Predpogoji za dolgoročen uspeh valorizacije dediščine so:

- **uspešen zaključek prehodne faze:** Valorizirana dediščina mora »dozoreti«, tako da je sposobna preživeti v dejanskih tržnih razmerah.
- **Nova organizacija upravljanja:** zahteva dejavno in pozitivno sodelovanje ključnih deležnikov iz različnih sfer, ki so povezani z dediščino. Javni in zasebni sektor morata biti zastopana ob upoštevanju tako komercialnih kot nekomercialnih vidikov in vsem jasne delitve odgovornosti.
- **Kartiranje – preslikava usposobljenosti:** zasebni in javni deležniki morajo biti ustrezno usposobljeni, da lahko sprejmejo novo odgovornost.
- **Vpetost v regijo:** valorizirana kulturna dediščina mora biti globoko integrirana v lokalno in regionalno skupnost, novi upravljalci pa morajo negovati živ stik z njo. Dediščina namreč pripada skupnosti, biti mora dobro poznana in široko sprejeta.
- **Finančna stabilnost:** mora biti zagotovljena ob koncu prehodne faze, prihodki in stroški morajo biti preverjeni in uravnoteženi.
- **Podjetniška zavest:** zagotavlja finančno stabilnost preko dobro zasnovanega in izvajanega poslovnega modela.
- **Inovacijski potencial:** mora biti zagotovljen, da odgovarja na izzive, ki jih bo neizbežno prinesla prihodnost preko novih trendov na trgu, sprememb v cenah ali razpoložljivosti surovin in energije, novih ciljnih skupin itd.
- **Povezava s predhodnimi koraki valorizacije:** zagotavlja močno vez s skupnostjo preko ozaveščanja, navdiha in mreženja.

Primer dobre prakse: Predstavitve projektne skupine GOUF in Vodniški dan - 4. korak

»V sodelovanju z Lokalno turistično organizacijo Bovec, Občino Bovec, projektom CCC in Posoškim razvojnim centrom je projektna skupina Gouf organizirala svoj prvi dogodek – Vodniški dan z Goufom. Dogodek, ki se je odvijal v Stergulčevi hiši in na njenem dvorišču – »goufu« pred njo, se je začel s podelitvijo licenc prvi generaciji novih lokalnih turističnih vodnikov, nadaljeval s predstavitvijo projektne skupine Gouf in prvim uradnim vodenjem po muzeju Stergulčeve hiše. Za tem je sledilo predavanje Marjete Keršič Svetel z naslovom Načrtovanje doživetij in upravljanje trajnostne turistične destinacije. Dogodek se je zaključil na dvorišču pred Stergulčevo hišo s pogostitvijo, pripravljeno v okviru PRC-jevega študijskega zeliščarskega krožka: V iskanju rože Mogote. »Gouf« je presenetil z okusno in izvirno pripravljeno hrano domačih pridelovalcev hrane na Bovškem.

V sodelovanju s Folklornim društvom in lokalno vokalno skupino Buške čee je projektna skupina v novembru in decembru v Stergulčevem muzeju organizirala delavnice za otroke, s katerimi so želeli približati muzejsko zbirko tudi najmlajšim. Ob ponedeljkih so lahko poslušali tradicionalne zgodbe in pravljice v lokalnem narečju. Konec decembra pa so prav tako v Stergulčevem muzeju svoje delo predstavili priznani ilustratorji, projektna skupina Gouf pa je znova poskrbela za pogostitev z lokalnimi specialitetami.«

3.5.3 KONKRETNA IZVEDBA IN STABILNOST

Izpolnjevanje gornjih predpogojev je treba preveriti in zagotoviti v prehodni fazi. V tem procesu zagotovimo finančno stabilnost procesa z udeležbo ključnih javnih in zasebnih deležnikov, ki morajo odigrati vsak svojo vlogo, kot je prikazana v naslednji tabeli.

Tabela 3.: Delitev vlog in nalog med javnim in zasebnim sektorjem

	Javne institucije	Zasebni sektor
Naloge	<ul style="list-style-type: none"> ozaveščanje graditev vrednot integracija vizij v regionalne blagovne znamke, ščitenje 	<ul style="list-style-type: none"> proizvodnja, dobava določanje cene, trženje razvoj produkta blagovna znamka
Vloge	<ul style="list-style-type: none"> podpora oblikovanju politik varstvo lokalne dediščine zagotavljanje ugodnih pogojev za podjetnike, ki temeljijo na dediščini zagotavljanje vpetosti v regijo 	<ul style="list-style-type: none"> zagon in delovanje posla na temelju dediščine zagotavljanje preživetja dediščine v tržnih pogojih mreženje grozdi
Orodja	<ul style="list-style-type: none"> oblikovanje politik mentorstvo tematske delavnice sejmi, financiranje nagrade za inovacije, ekskurzije treninje izobraževanje za mlajšo generacijo 	<ul style="list-style-type: none"> treninje, mentorstvo inovacije razvoj trajnostnih poslovnih načrtov učinkovito trženje priprava edinstvenih prodajnih ponudb

Zanimiv pristop za zagotavljanje trajnosti dediščine je oblikovanje blagovne znamke (produkta, storitve), ki zagotavlja kakovost in avtentičnost. Znamka ustvarja čustveno povezavo med prebivalci regije in njenimi proizvodi in storitvami. S tem znamka posreduje pozitivno podobo proizvoda in storitve, v širšem smislu pa kulture in vrednot regije. Za to, da znamka vzpostavi navezanost na regijo, mora temeljiti na dveh stebrih:

- **občutek prostora:** znamka mora imeti globoke korenine v kulturi regije, biti mora razumljiva v lokalnem okolju in posredovati mora čustvo;
- **zgodba:** znamka posreduje tudi osebne zgodbe, povezane s čustveno identifikacijo z regijo, njeno kulturo in aktivnostmi prebivalcev. Vzpostavljanje blagovne znamke zahteva resen vložek časa in virov.

Primer dobre prakse: Dolgoročna valorizacija na Bovškem – 5. korak

»Delavnice in srečanja s privatnim in javnim sektorjem so odkrila potrebo po večji integraciji in sodelovanju v lokalni skupnosti.

Drugi pilotni projekt za javni sektor je bil izbran v sodelovanju z osnovno šolo in vrtcem. Glavni cilj je približati kulturno dediščino mlajšim generacijam. Skozi enajstletno osnovno izobraževanje bodo otrokom ponujeni različni programi, povezani s kulturno dediščino, ki se bodo dopolnjevali s programi v okviru delovanja Goufa.

Za zaključek lahko rečemo, da je bil s projektom CCC narejen prvi korak v evalvaciji nesnovne kulturne dediščine v regiji. Aktivnosti projekta so predstavljale drugo fazo v razvoju krovne regionalne razvojne vizije in korak k stabilnejši prihodnosti. Ta vizija je rezultat procesa načrtovanja in kliče k sintetičnemu razvoju v okviru treh stebrov trajnostnega razvoja: ekonomskega, socialno-kulturnega in okoljskega, pod enim dežnikom za oblikovanje močne regionalne identitete.

Vizija regije

NOSILEC RAZVOJA REGIJE MORA SPREJETI CELOVIT PRISTOP NA NIVOJU REGIJE KOT CELOTE IN GLEDATI »VELIKO SLIKO«

4. DOLGOROČNA CELOSTNA VIZIJA REGIJE: REGIONALNO PODPRTA IN VODENA

V prejšnjih poglavjih smo predstavili osnovne koncepte nesnovne dediščine in pet korakov za valorizacijo posameznih elementov nesnovne kulturne dediščine. V zadnjem poglavju pa govorimo o prehodu s posameznih elementov dediščine na celoten pogled celotne regije. Valorizacija več elementov nesnovne kulturne dediščine namreč lahko vzpostavi nov, širši pogled na identiteto in moč regije, občutek lastne vrednosti in blagostanja in s tem zagotovi podlago za trajnostni razvoj regije. Visoka kakovost življenja v regiji in blagostanje temeljita na demografiji, ustvarjanju regionalne dodane vrednosti in bogatega kulturnega življenja. Za močno regionalno vizijo ni dovolj samo delo v okviru posameznih projektov. Nosilec razvoja regije mora sprejeti celovit pristop na nivoju regije kot celote in gledati »veliko sliko«, tako da s stalnim ponavljanjem, v prejšnjem poglavju opisanih pet korakov, prepozna posamezne projekte in ciljne skupine za izgradnjo kulture sodelovanja.

4.1 POTENCIAL NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE KOT VIRA TRAJNOSTNEGA REGIONALNEGA RAZVOJA

Celotno ekonomsko vrednost regije sestavljajo »vrednosti direktne rabe« (prihodek, proizvodi in storitve), »vrednosti indirektno rabe« (izobraževanje, upravljanje,

estetski dejavniki) in »vrednosti ne-rabe« kot so opcij-ska vrednost (geološki viri, biodiverziteti) ali vrednost obstoja. Tradicionalni pristop h gospodarskemu razvoju se ukvarja z valorizacijo »neposrednih vrednosti«, ki jih lahko uporabimo za proizvodnjo, dobavo in storitve, oziroma z njimi lahko trgujemo znotraj gospodarstva. Te vrednosti lahko enostavno merimo preko ustvarjenih prihodkov. A na področju »vrednosti ne-rabe« je težje meriti učinke in koristi razvoja. Ker je težko upravljati, česar ne moremo meriti, so investicije v nesnovno stran razvoja majhne, ne glede na to, da vsi koncepti trajnostnega razvoja sicer poudarjajo koncepte »opcijske vrednosti« in »vrednosti ne-rabe«. Sedanji gospodarski in politični okvir tako ni sposoben enakovredno integrirati socialnih, ekoloških in ekonomskih vidikov razvoja.

Previdno in trajnostno upravljanje z naravo je stvar kulture v širšem smislu in je tako povezano z nematerialno dediščino, ki določa odnos ljudi do virov, načinov ravnanja z njimi itd. Ključni namen strategije CCC oziroma valorizacije nesnovne kulturne dediščine je razširiti temelje kulturnega bogastva in zagotoviti širši, bolj inovativen temelj za ekonomsko rast. Na ta način mobiliziramo kulturo regije in naravne vire za bolj učinkovite in trajnostne razvojne procese.

Slika 8.: Prispevek narave, dediščine, prostih storitev in gospodarstva k blagostanju in kakovosti življenja v regiji.

V preteklih stoletjih je bil gospodarski razvoj večinoma dosežen za ceno degradacije okolja in revščine. Tudi več kot dvajset let po konferenci OZN v Riu, ki je trajnostni razvoj določila za vrhovno načelo, se kakovost okolja in družbeni položaj na vseh kritičnih področjih poslabšujeta. Celo v industrializiranih državah razvoj ni trajnosten zaradi izgubljene dediščine, spretnosti, kulture in naravnega kapitala. Cilj Evropske unije je premagati globalno gospodarsko krizo preko bolj konkurenčnega gospodarstva z višjo zaposlenostjo. Rast v Evropi 2020 naj bi bila:

- pametna, preko bolj učinkovitih investicij v izobraževanje, raziskave in razvoj,
 - trajnostna zaradi odločnega premika k okoljsko odgovornemu gospodarstvu,
 - inkluzivna z močnim poudarkom na delovnih mestih in zmanjševanju revščine.
- Valorizacija nesnovne kulturne dediščine ponuja hkratio doseganje teh ciljev preko ustvarjanja trajnostne gospodarske dinamike, ki temelji na kulturnem kapitalu in naravnih virih regije.

4.2 DOLGOROČNA CELOSTNA VIZIJA TRAJNOSTNEGA REGIONALNEGA RAZVOJA

Pri posameznih projektih je vizija orodje za oblikovanje idej kot projekcij bodočega stanja, ki jih regija želi doseči, v povezavi s posameznimi elementi dediščine. Ko dosežemo vsaj začetne uspehe pri nekaj projektih, lahko podoben pristop uporabimo tudi za celosten pogled na prihodnost celotne regije. Pri tem vključimo vse vidike regionalnega razvoja (gospodarski, socialni, okoljski) in razširimo časovni okvir na okrog dvajset let.

Regionalno vizijo odločimo v podobnem, regionalno podprtem, celovitem in kolaborativnem procesu kot vizijo posameznih dediščin, s tem, da je proces širši. Namen vizije je ustvariti močno identiteto regije, ki temelji na komponentah dediščine in je podlaga za razvojno strategijo regije. Vizija pomaga posameznim deležnikom, da se ves čas gibljejo v smeri zaželjene pozitivne podobe.

Vizijo ustvarimo v naslednjih korakih:

1. **ustvariti osrednjo ekipo z dobrim vodstvom in vzdrževati ta proces preko več let.**
2. **Ustvariti močno dolgoročno vizijo (realistično pozitivno podobo), ki ji ljudje zaupajo in sledijo.**
3. **Načrtovati proces omogočanja sinergijskega razvoja vseh treh stebrov trajnostnega razvoja.**

Proces v splošnem sledi petim korakom, opisanim v drugem poglavju, pri čemer združuje rezultate procesov valorizacije različnih komponent dediščine na višjem nivoju.

4.3 USTVARJANJE REGIONALNE VIZIJE NA REGIONALNI RAVNI

Vsaka regija ima bogastvo enkratnih elementov nesnovne kulturne dediščine, ki omogočajo neskončno

število priložnosti na različnih področjih gospodarstva, kot so:

- lokalna hrana in pijača,
- obrti in spretnosti,
- energija,
- kultura in bivanje,
- tradicionalni dogodki,
- krajina in naravni viri,
- zdravje in nega,
- kmetijstvo in gozdarstvo.

Elementi dediščine, ki povezujejo po več področij, naj postanejo strateške prioritete za regionalni razvoj glede na prednosti regije. Pravzaprav mora vsaka regija valorizirati več kot en element nesnovne kulturne dediščine, če želi zagotoviti trajnost. Večina ljudi in podjetij se mora vključiti, s čimer bodo prebivalci postali akterji, ki aktivno udeležujejo regionalno vizijo v svojem okolju. Na tej stopnji lahko govorimo o udeležanju resnične trajnosti na temelju kombinacije inovativnosti in avtentičnih vrednot. S tem se okrepi celotna zmožnost regije, da upravlja s svojim razvojem in prihodnostjo.

4.4 REGIONALNA BLAGOVNA ZNAMKA IN SODELOVANJE

Tako kot vsak proizvod ali storitev potrebuje znamko, da bi bil prepoznaven, vsaka regija navsezadnje potrebuje regionalno znamko, da bi bila izpolnjena in kot referenca identifikacije. Takšna znamka predstavlja dežnik in simbol za vse pobude v regiji in vsaka nova pobuda jo dodatno okrepi. Znamka mora biti vseskozi povezana z ljudmi in njihovimi sposobnostmi, prav tako tudi s krajino.

Pri regionalni blagovni znamki moramo za razliko od posameznih komponent dediščine misliti na celotno regijo in združevati različne vidike (posamezne proizvode in storitve, identitete in ciljne skupine, projekte in pobude). Regionalna znamka postane prepoznavna, ko odraža vrednote regije, kot so definirane v dolgoročni viziji, projektih, prioritetah, znanju in kulturi, avtentičnih proizvodih. V zameno taka znamka dviguje prepoznavnost posameznih pobud. Vsebuje vse pobude valorizacije in razvoja v regiji z namenom izboljšanja samopodobe ljudi v regiji.

LITERATURA IN VIRI

VIRI

Vsebina je povzeta in prevedena iz priročnika »Cultural Resources Strategy for Sustainable Regional Development (The CCC Method)« in spletni strani www.culturalcapitalcounts.eu

KOLOFON

Naslov: »STRATEGIJA KULTURNIH VIROV ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ REGIJ «
 Fotografije: arhiv LTO Bovec
 Danijel Žagar (naslovna), Aleš Fon, Metka Belingar
 Zbrali in uredili: Metka Belingar, Katja Kavs
 Povzetek tekstov in prevodi: Katja Kavs in Jernej Stritih
 Lektoriranje: Nina Melinc
 Oblikovanje: Metka Belingar
 Priprva za tisk in tisk: Copigraf
 Izdal: LTO Bovec, april 2014.
 Naklada: 50 kos

www.bovec.si
www.culturalcapitalcounts.eu

Kulturni kapital šteje Cultural Capital Counts

Lokalna turistična organizacija Bovec

Trg golobarskih žrtev 8
5230 Bovec

tel. 05 3841910
fax. 05 3896445

www.bovec.si

www.culturalcapitalcounts.eu